

Сойко Інна Миколаївна, к.пед.н., доцент, декан педагогічного факультету (Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука, м. Рівне), inna_soyko@ukr.net,

Раковська Марія Андріївна, к.пед.н., доцент кафедри іноземних мов (Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського), maria.rakovskaya@gmail.com

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ДИСТАНЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НАВЧАННЯ

***Анотація.** У статті досліджено психолого-педагогічні умови самостійної підготовки студентів з використанням дистанційних технологій навчання. Обґрунтовано, актуальність психолого-педагогічних умов організації самопідготовки студентів при використанні дистанційних технологій навчання. Проаналізовані психолого-педагогічні умови організації підготовки студентів у закладах вищої освіти. З'ясовані теоретичні засади та сучасні підходи до організації дистанційного навчання студентів гуманітарних спеціальностей у закладах вищої освіти.*

***Ключові слова:** дистанційна освіта, студент, педагогічна технологія, інноваційне навчання, заклад вищої освіти.*

Soiko Inna Mykolaivna, PhD in Pedagogy, Associate Professor, Dean of the Pedagogical Faculty (Stepan Demianchuk International University of Economics and Humanities, Rivne), inna_soyko@ukr.net

Rakovska Mariia Andriivna, Phd in Pedagogy, Associate Professor of Foreign Languages Department (Mykolaiv V. O. Sukhomlynskyi National University), maria.rakovskaya@gmail.com

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF ORGANIZATION STUDENTS' SELF-TRAINING USING DISTANCE LEARNING TECHNOLOGIES

Abstract

***Introduction.** Improvement of distance education effectiveness depends both on organization of the learning process and the used pedagogical technologies. It is important to note that in order to identify the psychological and pedagogical conditions of distance education organization, one should pay special attention to research of pedagogical technologies that provide more effective organization of distance education of the academical specialities students.*

Purpose. *The purpose of the article is investigation of psychological and pedagogical conditions of self-training of the students using distance technologies in higher educational institutions.*

Methods. *The complex of methods was used in this work: analysis of the problem, synthesis, generalization, comparison and systematization of scientific sources for revealing the essence and determination of the basic concepts of the investigated problem.*

Results. *The article deals with making clear the psychological and pedagogical conditions of students' self-training organization in the distance education. The actuality of psychological and pedagogical conditions of self-training organization of the students in distance education are substantiated, the psychological and pedagogical conditions of self-training of the students in distance education in higher educational institutions are analysed, the theoretical foundations and the current state of implementation of distance education technologies in educational practice are made clear. On the basis of the conducted analysis the authors well-grounded approach to organization of distance education of the students of academical specialities in higher educational institutions. It is found out that effective application of the modern technologies of distance education is possible due to the usage of existing potential of higher educational institutions, and in the case of harmonious combination of the educational process organization and the future teacher's professional training, taking into account specific character of distance technologies and requirements to professional training of tutors and specialists of distance education.*

Originality. *The article states that organization of distance education of the students of academical specialities at university has its own specific character. In the modern world, the skills of creating a distance course, communicating through the Internet, supporting the process of distance education as a tutor are the skills for the teacher's professional activity in a higher school. Distance education is not only a new technology, but also an object of investigation and its application in the students' education process. It is proved that in higher educational institution introduction of distance education is possible in accordance with the scheme, firstly, mastering new technologies by teachers, and secondly, application of distance education technologies in to the students' educational process and mastering these technologies.*

Conclusion. *The results of the investigation gave grounds for the conclusion that distance education of the students of academical specialities is a consequence need of a society in training of modern specialists, able to work in conditions of fierce competition of information society, to finding and independent mastering new knowledge and skills for lifelong studying. Distance education applies the various technologies to organize the educational process: distance courses, e-guides, multimedia presentations, chats, forums, virtual trainings, computer tests, databases, search-information systems, TV technologies and etc.*

Key words: *distance education, student, pedagogical technology, innovative education, higher educational institution.*

Динамічність економічних і соціокультурних процесів, які відбуваються в сучасному суспільстві, кардинальна зміна способів поширення та використання інформації зумовлюють еволюцію освітніх технологій, сприяють активному впровадженню дистанційної освіти як одного з напрямів реформування й стратегічного розвитку освітньої системи України.

Ефективність застосування дистанційних технологій в освітній галузі значною мірою залежить від рівня підготовленості викладачів до реалізації дистанційного навчання, науково-методичного та матеріально-технічного забезпечення, а також від готовності студентів навчатися в умовах дистанційної освіти. Саме від якісного опанування майбутніми педагогами дистанційних технологій під час навчання в педагогічних навчальних закладах залежить ефективність використання дистанційних технологій навчання та процесу професійної підготовки вчителів.

Використання дистанційних технологій і методів навчання сприяє індивідуалізації процесу професійного становлення, спонукає студентів до самостійної роботи, формує їхню інформаційну культуру, мотивує до опанування інноваційних засобів здобуття та застосування інформації. Можливості дистанційного навчання цілком відповідають соціальному замовленню щодо підготовки вчителя. Це знайшло відображення в Законах України «Про освіту» [1], Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року [2], Концепції Нової української школи [3], Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні [4].

Аналіз наукової психолого-педагогічної літератури, що з'явилася останнім часом, свідчить про значну увагу до проблем упровадження дистанційних технологій навчання в освітній процес закладів вищої освіти (ЗВО). Суттєвий інтерес для проведеного нашого дослідження становлять праці зарубіжних (Р. Бел, Дж. Блумстук, Д. Кіган, Дж. Коумі) та російських (О. Андреев, М. Моїсеєва, Є. Полат, В. Солдаткін, А. Хуторської та ін.) дослідників.

Науково-педагогічні засади дистанційного навчання розробляли вітчизняні науковці М. Беседіна, Є. Блінов, К. Власенко, В. Гура, Н. Дацун, М. Ус, В. Кухаренко, В. Рибалко, Н. Сиротенко, та ін. Серед вітчизняних вчених, які присвятили свої дослідження цій проблемі, слід виділити також роботи А. Каджаспиров, Г. Каджаспирова, Н. Маслова, Т. Назарова, В. Олійник, А. Савельєва, П. Стефаненко та ін.

Метою нашої статті є дослідження психолого-педагогічних умов самопідготовки студентів з використанням дистанційних технологій навчання у закладах вищої освіти.

Відповідно до мети було визначено такі **завдання** дослідження:

- теоретично обґрунтувати психолого-педагогічні умови самопідготовки студентів з використанням дистанційних технологій навчання;
- визначити теоретичні засади організації дистанційного навчання;
- дослідити особливості впровадження дистанційного технологій навчання у вітчизняних закладах вищої освіти.

Сучасна освіта України перебуває в стані модернізації та реформування, що обумовлено впровадженням ключових позицій Болонської декларації в практику вищої освіти, входженням українських ЗВО до європейського освітнього простору. Ці перетворення проходять у природних умовах формування інформаційного суспільства, у якому все більшого значення набувають гуманізація освіти та використання глобальної мережі Інтернет для вирішення багатьох практичних завдань. Використання в освітній практиці технологій, пов'язаних з Інтернетом, дозволяє реалізувати принцип гуманітаризації неперервної відкритої освіти – «навчання впродовж усього життя», перейти від догматичного заучування до діяльній та компетентній підготовки фахівців, здатних в умовах сучасного виробництва вирішувати проблеми в нетривіальних умовах. Інформаційно-комунікаційні технології мають великі можливості для особистісного розвитку людини, розкриття її потенціалу, тому на сучасному етапі значну роль відіграють дистанційні технології навчання. Нині навчальні заклади без широкого застосування дистанційного навчання не зможуть перемогти в конкурентній боротьбі на ринку освітніх послуг та забезпечити на сучасному рівні підготовку кваліфікованих фахівців.

Використання технологій дистанційного навчання відкриває нові можливості перед гуманітарною освітою, оскільки:

- гармонійно поєднуються логічний та образний способи засвоєння інформації, що підвищує ефективність освітнього процесу;
- активізується та індивідуалізується процес навчання, засвоєння знань та навичок, які усувають шаблонізацію та надлишок зайвої для конкретної особистості інформації;
- скорочується процес оновлення знань, що полегшує адаптацію людини до світу, який стрімко змінюється;
- формується всесвітній науковий, культурний та освітній простір, що полегшує процес міжнародного спілкування.

Ефективність дистанційного навчання залежить як від організації процесу навчання, так і від педагогічних технологій, які використовуються. У зв'язку з цим, для виявлення психолого-педагогічних умов організації дистанційного навчання особливу увагу слід спрямувати на дослідження педагогічних технологій, які забезпечують більш ефективну організацію дистанційного навчання студентів гуманітарних спеціальностей.

Виконання завдань дослідження зумовило необхідність аналізу сутності поняття «технологія». Слово «технологія» походить від грецького «*techne*» –

майстерність, мистецтво і «logos» – поняття, знання, слово (також використовується як частка слів, що визначають науковий напрям). Розширене трактування досліджуваного поняття дає Н. Маслова, яка визначає педагогічну технологію «як систему, що містить концепцію навчання, мету навчання, методіку, вчителя, учня, адміністрацію, будинки, підручники й навчальні посібники, програми, технічні засоби навчання (ТЗН), фінансування» [5].

Дискусійною на сьогодні залишається проблема загальної класифікації педагогічних технологій. Існує кілька класифікацій, які не лише відображають позиції їхніх авторів, але й відтворюють загальнотеоретичний стан розвитку цього питання. Так, залежно від використання тієї чи іншої системи, форм і методів навчально-виховної діяльності, особливостей впливу на слухача деякі дослідники поділяють педагогічні технології на традиційні, інноваційні, відсталі та прогресивні.

Традиційні технології навчання використовують:

- пояснювально-ілюстративний (інформаційно-рецептивний) метод навчання: викладач організує сприймання та усвідомлення студентами інформації, а студенти здійснюють сприймання (рецепцію, осмислення і запам'ятовування) її;

- репродуктивний метод: викладач дає завдання, у процесі виконання якого студенти здобувають уміння застосовувати знання за зразком;

- метод проблемного виконання: викладач формулює проблему і вирішує її, студенти стежать за ходом творчого пошуку (студенту подається своєрідний еталон творчого мислення);

- частково-пошуковий (евристичний) метод: викладач формулює проблему, поетапно вирішення якої здійснюють студенти під його керівництвом (при цьому відбувається поєднання репродуктивної та творчої діяльності студентів);

- дослідницький метод: викладач ставить перед студентами проблему, і ті вирішують її самостійно, висуваючи ідеї, перевіряючи для цього необхідні джерела інформації, прилади, матеріали тощо.

Говорячи про традиційне навчання, вважаємо за необхідне звернути увагу на його недоліки, що допоможе більш глибоко зрозуміти особливості організації дистанційного навчання.

Недоліки традиційного навчання загальновідомі, це:

- усереднений загальний темп вивчення матеріалу;

- єдиний усереднений обсяг знань, засвоєних студентами;

- велика частка знань, що здобуваються студентами в готовому вигляді через викладача без опори на самостійну роботу, у результаті чого студенти «розучуються думати»;

- майже, повна необізнаність викладача щодо ефективності засвоєння знань студентами;

- переважання словесних методів викладу матеріалу, що створює об'єктивні передумови розсіювання уваги;
- утрудненість самостійної роботи студентів з навчальним посібником через недостатню розчленованість навчального матеріалу;
- навантаження переважно на пам'ять студентів, оскільки потрібно напам'ять відтворити навчальний матеріал.

Таким чином, при традиційному навчанні спостерігається протиріччя між вимогами, які ставляться до людини в процесі навчання, і вимогами, які виникають у реальній професійній діяльності. Основні види традиційних навчальних занять у закладах вищої освіти (лекція, лабораторний практикум, курсове проектування, семінари, консультації, індивідуальна робота) зазвичай не є «технологічними», їх організація в основному ґрунтується на досвіді викладача та на його власному розумінні, власних інтуїтивних методиках.

Найголовніше в інноваційному навчанні – це розвиток здібностей учня на основі освіти й самоосвіти. Інноваційні технології поділяються на неімітаційні та імітаційні. До неімітаційних технологій належать наступні: проблемна лекція, семінар-дискусія, виїзне практичне заняття, програмоване навчання, курсова й дипломна робота, стажування без виконання посадової ролі. В основі імітаційних технологій лежить імітаційне або імітаційно-ігрове моделювання. До таких технологій прийнято відносити стажування з виконанням посадової ролі, імітаційний тренінг, розігрування ролей, ігрове проектування, дидактичну гру.

Як визначено в Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні, дистанційна освіта – це форма навчання, рівноцінна з денною, вечірньою, заочною, екстернатом, що реалізується, в основному, за технологіями дистанційного навчання [4].

Цікавою, на нашу думку, є класифікація, запропонована в сучасному словнику з педагогіки. Залежно від загальних ознак, виділені такі технології:

1. *За головним чинником психічного розвитку*: біогенні, соціогенні, психогенні, ідеалістичні.
2. *За концепцією засвоєння досвіду*: асоціативно-рефлекторні, біхевіористичні, гештальт-технології, технології інтеріоризації, сугестивні технології, нейролінгвістичні технології.
3. *За орієнтацією на особистісні структури*: інформаційні (формування знань, умінь та навичок); операційні (формування засобів розумових дій); емоційно-художні та емоційно-моральні (формування сфери естетичних і моральних стосунків); саморозвитку (формування самокеруючих механізмів особистості); евристичні (розвиток творчих здібностей) і прикладні (формування дійсно практичної сфери).
4. *За типом організації й керування пізнавальною діяльністю*: класичне лекційне навчання; навчання за допомогою аудіовізуальних технічних

засобів; система «консультант»; навчання за допомогою навчальної книги – самостійна робота; система «малих груп» – групові, диференційовані способи навчання; комп'ютерне навчання; система «репетитор» – індивідуальне навчання; «програмне навчання», для якого заздалегідь складено програму [6, с. 495].

Історично-аналітичне дослідження психолого-педагогічної літератури стосовно феномену «технологія навчання», на думку Т. Назарової показало, що зазначене поняття (ТН) не є чимось новим у педагогіці. У практиці навчання, як синонімічні, використовуються терміни «освітні технології», «технології в навчанні», «технології в освіті» та ін. [7].

На думку А. Савельєва, «технологія навчання – це спосіб реалізації змісту навчання, передбаченого навчальними програмами, що являє собою систему форм, методів і засобів навчання й забезпечує найбільш ефективне досягнення поставлених цілей» [8, с. 23].

Г. Каджаспирова та А. Каджаспиров у педагогічному словнику технологію навчання витлумачили «як ідею повної керованості навчально-виховного процесу, проектування та відтворення навчаючих і виховних циклів» [9, с. 68].

Освіта як система – це наявність загальних, інваріантних якостей, які характеризують і систему в цілому, і її складові компоненти, незалежно від їх рівня й профілю. До таких якостей, зокрема, належать: гнучкість, динамічність, варіативність, адаптивність, стабільність, прогностичність, наступність, цілісність. Освіта як процес руху до заданої мети навчання, характеризується суб'єктивно-об'єктивними діями викладачів і студентів.

П. Стефаненко визначає дистанційну освіту «як систему отримання освітніх послуг на відстані від навчального закладу за допомогою нових інформаційних та комунікаційних технологій». Також він визначає дистанційну освіту «як форму існування дидактичної системи, яка визначається, насамперед, засобами дидактичної системи» [10]. Основні особливості дистанційної освіти як дидактичної системи, за П. Стефаненком, – це модульність та інтерактивність [10].

Відзначимо, що за такого тлумачення, якщо дистанційна освіта – це форма, за якою навчається студент, то дистанційне навчання (ДН) – це технологія, за допомогою якої здійснюється дистанційна освіта. При цьому можливе використання деяких елементів цієї технології для інших форм навчання: використання електронних посібників, дистанційних курсів з деяких дисциплін, віртуальні тренінги тощо. Також відзначимо, що в наведеному визначенні йдеться про реалізацію дистанційної освіти в основному технологіями дистанційного навчання. Це прояв гнучкості дистанційної освіти: за необхідності в деяких випадках при дистанційному навчанні допустимі елементи традиційного навчання, наприклад, для роботи в спеціалізованих лабораторіях.

Таким чином, на основі аналізу психолого-педагогічної літератури можна зробити наступні висновки:

– педагогічні технології використовуються на всіх етапах педагогічного процесу: від постановки завдань і потім при проектуванні самого процесу, моніторингу й оцінки ефективності результатів, що дозволяє керувати якістю педагогічного процесу;

– педагогічна технологія – це строге планування дій, «програмування» педагогічного процесу, а також аналіз отриманих результатів та організація процесу керування якістю педагогічних процесів на основі отриманих результатів;

– педагогічні технології різняться між собою за багатьма ознаками.

Для подальшого розуміння педагогічних технологій дистанційного навчання розглянемо вимоги до них. В. Олійник, виділив такі основні вимоги до дистанційних технологій навчання, незалежно від їх конкретного змісту:

Науковість. Передбачає необхідність базування на теорії та положеннях теорії пізнання, загальних та конкретних закономірностях дидактики. Доцільність її застосування в навчанні має обґрунтовувати результати наукових досліджень. У практичному плані кожен педагогічну технологію розробляють на основі відповідної наукової концепції;

Системність. Вимагає структурованості та ієрархії її компонентів, зв'язки (прямий і зворотній) між ними та взаємозумовленість їх функціонування, логіка процесів, функціональні характеристики компонентів і технології в цілому, єдність понятійного апарату та його відповідність певним наукам (психології, педагогіці, кібернетиці тощо) та ін.;

Безпека. Забезпечує сприятливий вплив на психіку й здоров'я слухачів. Виконання цієї вимоги особливо необхідне в тих педагогічних технологіях, де використовуються комп'ютери та телекомунікаційні мережі з виходом в Інтернет. У практичному плані ці вимоги означають обов'язкову наявність кваліфікованого висновку психологів та медиків про безпеку застосування конкретної педагогічної технології в навчанні;

Ефективність. Педагогічна технологія повинна забезпечувати гарантоване досягнення результатів відповідно до стандартів освіти за умови оптимальної продуктивності. У свою чергу, продуктивність – це характеристика, яка показує співвідношення між корисністю результатів та пов'язаними з цим витратами;

Поліфункціональність. Цілісна педагогічна технологія повинна виконувати такі функції: організаційну, контролюючу, коригувальну, комунікативну, рефлексивну та прогнозуючу;

Відтворюваність. Результати застосування педагогічної технології не повинні визначатися суб'єктивними чинниками та особливими умовами. Її застосування в однотипних навчальних закладах при виконанні передбачених педагогічною технологією умов має приводити до порівняних результатів;

Керованість. Вона передбачає контроль, перевірку, оцінювання, накопичення статистичних даних, їх аналіз, виявлення динаміки, тенденцій, прогнозування подальшого розвитку подій; діагностику, що вкладає більш ширший і глибший зміст, ніж традиційна перевірка знань і вмій слухачів [11].

Узагальнено виділяємо такі психолого-педагогічні особливості дистанційного навчання студентів ЗВО:

1. Дистанційне навчання студентів гуманітарних спеціальностей є наслідком потреби суспільства в підготовці сучасних фахівців, здатних до роботи в умовах жорсткої конкуренції інформаційного суспільства, до знаходження та самостійного засвоєння нових знань і вмій, до навчання протягом усього життя;

2. Виходячи із сучасних умов, дистанційне навчання студентів гуманітарних спеціальностей в Україні перебуває на стадії становлення, інститут замовників ще певною мірою не сформувався, тому дистанційне навчання на цьому етапі впроваджують переважно для заочної форми навчання та корпоративної освіти. Для базової освіти технології дистанційного навчання з огляду їхньої гнучкості використовують комбіновано з традиційним навчанням;

3. Відкритість та доступність дистанційного навчання створює умови для навчання групам осіб з обмеженими можливостями (інваліди, сироти тощо), а також урівнює можливості до навчання осіб, незалежно від їх географічного розташування;

4. Дистанційне навчання використовує різноманітні технології для організації освітнього процесу: дистанційні курси, електронні посібники, мультимедійні презентації, чати, форуми, віртуальні тренінги, комп'ютерні тести, бази даних, пошуково-інформаційні системи, TV-технології тощо.

5. В основі дистанційного навчання лежить самостійна робота студентів, але управління освітнім процесом здійснює опосередковано автор дистанційного курсу в системі вказівок за допомогою алгоритму курсу, а також управління здійснюється прямо або порадами викладача (тьютора).

6. Одним з основних елементів дистанційного навчання є спілкування за допомогою спеціальних технологій студента з викладачем (тьютором) та студентів між собою.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, можна зробити висновок, що ефективне застосування новітніх технологій дистанційного навчання можливе за рахунок використання наявного потенціалу педагогічних закладів вищої освіти, насамперед, гуманітарних спеціальностей, та в разі гармонійного поєднання організації освітнього процесу й професійної підготовки майбутніх учителів з урахуванням специфіки дистанційних технологій та вимог до професійної підготовки тьюторів і фахівців з дистанційного навчання.

Педагогічні технології дистанційного навчання – це технології опосередкованого активного спілкування викладачів зі студентами з використанням телекомунікаційного зв'язку та методології індивідуальної роботи студентів із структурованим навчальним матеріалом, представленим в електронному вигляді. Вони мають яскраво виражену особистісно-орієнтовану спрямованість і здатні забезпечити активізацію пізнавальної діяльності тих, хто навчається, зворотній зв'язок, кваліфіковану тьюторську допомогу та інтеграцію студента у спеціально створений освітній простір.

Установлено, що для ефективної організації дистанційного навчання студентів необхідно враховувати особливості педагогічного процесу підготовки майбутнього вчителя, особливості дистанційного навчання та вимоги до формування професійних якостей вчителя.

Список використаних літературних джерел

1. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38–39, ст. 380. 2018.
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <https://pon.org.ua/novyny/2446-nacionalna-strategiya-rozvitku-osviti-v-ukrayini.html> (дата звернення: 13.04.2020).
3. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249613934> (дата звернення: 13.04.2020).
4. Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html> (дата звернення: 13.04.2020).
5. Маслова Н. В. Ноосферное образование. Научные основы. Концепция. Методология, технология: монографія. М: Ин-т холододинамики, 2002. 338 с.
6. Современный словарь по педагогике. Сост. Е. С. Рапаевич. Минск: Современное слово, 2001. 927 с.
7. Назарова Т. С. Педагогические технологии: новый этап эволюции. *Педагогика*. 1997. № 3. С. 20–27.
8. Савельев А. Я. Педагогические технологии. *Высшее образование в России*. 1990. № 2. С. 23–31.
9. Каджаспирова Г. М., Каджаспиров А. Ю. Педагогический словарь: для студентов высш. и сред. пед. учеб. заведений. М: Академия, 2001. 176 с.
10. Стефаненко П. Проблеми синтезу моделі педагогічного експерименту оптимізації процесу дистанційного навчання. *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка*. Полтава, 2001. № Вип. 6/7 (20–21). С. 26–35.
11. Олійник В. В. Проблеми підготовки та підвищення кваліфікації спеціалістів дистанційного навчання в системі післядипломної педагогічної освіти. *Вісник Академії дистанційної освіти*. Київ, 2003. №1. С. 27–29.

References

1. Zakon Ukrainy «Pro osvitu». (2018). *Vidomosti Verkhovnoi Rady (Information of the Verkhovna Rada)*, 2017, 38–39, 380 (In Ukrainian).

2. Natsionalna stratehiia rozvytku osvity v Ukraini na period do 2021 roku. URL: <https://pon.org.ua/novyny/2446-nacionalna-strategiya-rozvitku-osviti-v-ukrayini.html/> (Last accessed: 13.04.2020) (In Ukrainian).
3. Nova ukrainska shkola: kontseptualni zasady reformuvannia serednioi shkoly. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934> (Last accessed: 13.04.2020) (In Ukrainian).
4. Kontseptsii rozvytku dystantsiinoi osvity v Ukraini. URL: <http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html> (Last accessed: 13.04.2020) (In Ukrainian).
5. Maslova N. V. (2002). Noosfernoe obrazovanie. Nauchnye osnovy. Kontseptsiiya. Metodologiya, tekhnologiya: monografiya. M: In-tkholododinamiki (In Russian).
6. Sovremennyyi slovar po pedagogike. (2001). Sost.Ye. S. Rapatsevich. Minsk: Sovremennoe slovo (In Russian).
7. Nazarova T. S. (1997). Pedagogicheskie tekhnologii: novyi etap evolyutsii. *Pedagogika (Pedagogy)*, 3, 20–27 (In Russian).
8. Saveliev A. Ya.(1990). Pedagogicheskie tekhnologii. *Vyshee obrazovaniye v Rossii (Higher education in Russia)*, 2, 23–31 (In Russian).
9. Kadzhaspirova G. M., Kadzhaspirov A.Yu.(2001). Pedagogicheskiy slovar: dlya studentov vyssh. i sred. ped. ucheb. zavedeniy. M: Akademiya (In Russian).
10. Stefanenko P. (2001). Problemy sintezu modeli pedahohichnoho eksperymentu optymizatsii protsesu dystantsiinoho navchannia. *Zbirnyk naukovykh prats Poltavskoho derzhavnoho universytetu imeni V. H. Korolenka (Collection of scientific works of Poltava State Pedagogical University named after V. G. Korolenko)*.Poltava, 6/7 (20–21), 26–35 (In Ukrainian).
11. Oliinyk V. V. (2003). Problemy pidhotovky ta pidvyschennia kvalifikatsii spetsialistiv dystantsiinoho navchannia v systemi pisliadyplomnoi pedahohichnoi osvity. *Visnyk Akademii dystantsiinoi osvity (Bulletin of the Academy of Distance Education)*. Kyiv, 1, 27–29 (In Ukrainian).

Стаття поступила в редакцію 14.04.2020 р.